

Sokolov

Kraj: Karlovarský

Správní obvod: Sokolov

Nadmořská výška: 401 m n. m.

Počet obyvatel: 22 900

Adresa URL: www.sokolov.cz

Okres: Sokolov

GPS souřadnice: 50.174529N, 12.659892E

První pís. zmínka: 1279 (743 let)

PSČ: 356 01

Historie obce Sokolov

Nejstarší písemná zmínka o Sokolově, dříve Falknově, pochází z 13. dubna 1279. V ní je připomínán šlechtický rod Nothaftů "de Valkenawe". Nothaftové patřili mezi šlechtické rody, jež se ve 12. a 13. století usazovaly na Loketsku a Chebsku. Němečtí kolonisté, mezi něž se i Nothaftové bezesporu řadili, nepřicházeli do liduprázdné krajiny. Poměrně úrodnou půdu kolem řeky Ohře již celá staletí zemědělsky obdělávali Slované, kteří tu založili řadu osad. Německou kolonizací vzrostl počet osad a poddaných, rozšířila se plocha obdělávané půdy, rozvinula se těžba rud a podstatně se zvýšily i příjmy panovníka, šlechty a klášterů. Noví kolonisté převládli i ve staroslovanských vsích, po nichž zůstala jako jediné svědectví jejich původu jen jména, přizpůsobená jazyku nových osadníků (Bukovany - Buckwa, Březová - Prösau, Citice - Zieditz, Dasnice - Dasnitz atd.). O nothaftovském rytířském sídle panovaly donedávna jen dohady. Archeologický průzkum v letech 1993 - 1994 však prokázal, že v místech dnešního zámku stával již ve 13. století kamenný hrádek. Zatím zjištěné skutečnosti dovolují usuzovat na význačnější postavení původního sokolovského hrádku, než se dosud předpokládalo.

V sousedství šlechtického hrádku se postupně vytvořilo malé poddanské městečko, jehož význam začal výrazně růst až od 19. století. Prvními obyvateli Sokolova tedy byli němečtí kolonisté. Z kolonizační osady výhodně položené při soutoku řek pomalu vyrůstalo malé městečko.

Lidová tradice však připisuje jeho založení bájnemu rytíři Sebastianovi (egerlandsky Wastlovi), který tu prý choval lovecké sokoly. Tuto pověst připomíná i starobylý městský znak - ve stříbrném štítě je vpravo hledící sokol přirozené barvy se zlatým zobákem, zlatými drápy a zlatou rolničkou na zeleném trojvrší. Městská práva byla Sokolovu udělena asi roku 1313 za krále Jana Lucemburského. Nejstarší dochované privilegium krále Václava IV. z 28. srpna 1397 však znovu městská práva Sokolova potvrzuje, neboť o ně měšťané při požáru města přišli.

Známější kapitolou dějin města je téměř dvě století trvající panství Šliků. Ti dostali za finanční pomoci císaři Zikmundovi propůjčeno celé Loketsko a v roce 1435 jim připadl i Sokolov. Kolem roku 1480 dali za městskými hradbami postavit kamenný zámek téměř čtvercového půdorysu, který nahradil asi již nevyhovující nothaftovský hrádek. Vztahy mezi vrchností a městským obyvatelstvem nebyly dobré a rozpory někdy přerůstaly až ve vážné konflikty. Do období vlády Šliků nad Sokolovem spadají i změny v náboženském vyznání obyvatelstva. Na naše území začala pronikat lutherská reformace a její vliv zde brzy převládl nad katolicismem. Podpora protestantismu pak přinesla městu v letech třicetileté války nepředstavitelné útrapy. Pán Sokolova, Jan Albín Šlik, patřil k předním protestantským vůdcům. Po Bílé hoře musel ze země uprchnout a v nepřítomnosti byl odsouzen ke ztrátě hrdla, cti a statků. V roce

1621 byl Sokolov zpuštěn v bojích mezi protestantským (především anglickým) a císařským vojskem. Začátkem roku 1632 se zmocnili města protestantští Sasové a při obléhání císařskými vojsky téměř celý Sokolov vyhořel. Zámek byl rozstřelen a vypálen ještě Švédy v letech 1647 a 1648. Když byla osm let po skončení útrap třicetileté války sepisována Berní rula (v roce 1654), bylo v Sokolově vedle 158 obydlených domů stále ještě 37 spálenišť

Novými pány Sokolova a celého panství byli již od roku 1622 Nosticové, kteří důsledně prováděli rekatolizaci. V letech 1671 - 1681 byl od základů barokně přestavěn farní, později arciděkanství kostel sv. Jakuba Většího. Již předtím byl za hradbami města postaven kapucínský klášter (1663 - 1667) s kostelem sv. Antonína Paduánského, jehož kryptu si Nosticové zvolili za svoji rodinnou hrobku. V ní postupně spočinulo více než padesát příslušníků nosticovské dynastie. Rozmach mariánského kultu připomíná mariánský sloup z roku 1701 na Starém náměstí. V polovině 60. let byl stavebně zrekonstruován i zámek, který se změnil v pohodlné šlechtické sídlo s rozsáhlou oborou, již se až do roku 1945 říkalo Tiergarten. Z historických budov, které již tenkrát patřily k dominantním stavbám města, je třeba připomenout i starou radnici z poloviny 16. století, vystavenou ve stylu saské renesance. Pro Sokolov 18. století bylo vedle rozmachu městských řemesel (včetně významných varhanářů) typické rozsáhlé a věhlasné chmelařství. Jen v bezprostřední blízkosti města byly chmelnice na rozloze větší než 100 hektarů. O sokolovském chmelařství se pochvalně vyjadřoval i Johann Wolfgang Goethe, který město v roce 1822 navštívil. Dnes tuto slavnou minulost připomínají jen chmelové úponky na kašně s postavou bájného Sokolníka.

Konec 18. století přinesl změny, které výrazně poznamenaly celou novodobou historii Sokolova a Sokolovska vůbec. Na prvním místě je třeba uvést dobývání a využívání hnědého uhlí. O existenci uhlí se vědělo již dávno. Přicházelo se na něj při hloubení studní a občas došlo i k jeho samovznícení, což se stalo podnětem pro vznik řady lidových pověstí a strašidelných vyprávění. Více než vlastního uhlí si však středověk všímal pyritů a břidlic při výchozech slojí. V nedalekém Starém Sedle z nich byl v tzv. minerálních závodech již od čtyřicátých let 16. století vyráběn kamenec, skalice a kyselina sírová. Od poloviny 18. století se ale dostávaly do popředí zájmu palivové vlastnosti uhlí a lze hovořit i o počátcích soustavnějšího hnědouhelného dolování. K roku 1760 je doložena jakási důlní akciová společnost, jejímž členem byl i hrabě František Václav Nostic. V 90. letech 18. století začal těžít uhlí první sokolovský měšťan Matouš Leistner. Místem jeho těžby byla osada Ovčárna na současném katastru města. Německé dějiny Sokolova zaznamenávají, že v roce 1797 musela ustoupit uhelnému dolování první chmelnice.

Slávu hornického Sokolovska založil objev kvalitního uhlí sloje Anežka, na niž narazili při hloubení studny rolníci v sousedním Dolním Rychnově. Rozmach dolování a dalších odvětví průmyslu je spjat s činností prvního moderního podnikatele Sokolovska J. D. Starcka, který byl za své zásluhy o rozvoj průmyslu dokonce povýšen do šlechtického stavu. Přesto však zůstával Sokolov provinčním městečkem, jakým býval i v 18. století. Na krátké návštěvy do Sokolova a na lovecký zámeček Favorit u Šindelové však s Nostici přijížděli i vychovatelé jejich synů, čeští národní buditelé Dobrovský, Pelcl a významný topograf Schaller.

I v této době žil Sokolov svým vlastním kulturním životem. Mezi jeho organizátory měla rozhodující roli skupinka osvícených měšťanů, v jejichž středu byl i životem těžce zkoušený, ale přesto nezlomený lidový básník Anton Ignác Fürnstein. Právě s ním se v Sokolově v roce 1822 setkal i J. W. Goethe.

Určitou izolovanost hrazeného poddanského městečka prolomila teprve císařská silnice z K. Varů do Chebu na počátku třicátých let 19. století. Tehdy již ztratilo městské opevnění svůj smysl, byla stržena i část hradeb kolem zámecké obory a Sokolov byl spojen se světem i vlastní poštou v sousední Svatavě. Po zrušení poddanství se stal Sokolov sídlem okresu. Prvním sídlem okresních orgánů se stala stará městská radnice.

Skutečnou injekcí pro rozvoj důlní činnosti a průmyslu vůbec se stala železnice. V září 1870 bylo uvedeno do provozu pokračování Buštěhradské dráhy z Chomutova do Chebu a zlepšení odbytových možností pak výrazně ovlivnilo těžbu uhlí i průmyslovou výrobu. Rozšiřuje se počet i velikost dolů na katastru města. V celém revíru jsou zakládány nebo modernizovány další závody. Dolování ustoupila v roce 1880 poslední chmelnice a město získalo ryze průmyslový charakter. Dostatek pracovních příležitostí přilákal i značný počet českých rodin z vnitrozemí a v průmyslových obcích se začaly vytvářet poměrně silné české menšiny. Soustavně rostlo i město Sokolov.

Slibný rozvoj města však přervaly dva rozsáhlé ničivé požáry v letech 1873 a 1874. Zatímco první požár postihl část města kolem kostela sv. Jakuba, při druhém lehlo popelem 135 domů a domků v okolí kláštera a zámecké obory. Obnova Sokolova však postupovala poměrně rychle a jen provizorní zastřešení kostelní věže ještě v roce 1880 připomínalo širokému okolí katastrofy, jež město postihly. Staré náměstí získalo po přestavbě podobu, již si v podstatě uchovalo až do naší doby.

Po odstranění následků požárů stavební ruch ve městě již nikdy zcela neutichl. Vně obvodu původního Sokolova začaly vyrůstat jednotlivé domy i celé nové ulice. V místech bývalého Hradebního rybníka byla postavena v roce 1864 velká centrální škola (dnes 2. ZŠ), proti ní byla vybudována dosud existující tělocvična, vedle ní byla v roce 1897 vysvěcena židovská synagoga (v Sokolově žilo v roce 1910 248 osob židovského vyznání). Roku 1904 byl za Lobežským potokem postaven i evangelický kostel. Zatímco v roce 1890 bylo ve městě 550 domů a 5 449 obyvatel, sčítání v roce 1910 zde zjistilo 726 domů a 8 866 obyvatel. Ve městě pulzoval čilý spolkový život a i politické dění tu bylo velmi živé. Sokolov byl dokonce několik let centrem německého sociálně demokratického hnutí celých západních Čech. Svě první spolky a organizace si tu začali ustavovat i příslušníci české menšiny. Ve vztazích mezi oběma národnostmi se sice občas projevovaly určité problémy, ale převažujícím rysem těchto vztahů byla až do I. světové války spíše vzájemná tolerance.

Rozpad rakouského mocnářství a vznik Československé republiky nebyl na Sokolovsku přijat příznivě. Jako na většině pohraničního území připravovalo se i v Sokolově ustavení provincie Deutschböhmen, k níž se hlásila většina německé politické reprezentace. K určitému uklidnění situace došlo až ve 2. polovině 20. let. Tehdy také začaly posílat do české menšinové školy v dnešní Komenského ulici své děti ve větší míře nejen národnostně smíšené rodiny, ale i rodiny ryze německé. Je ovšem zajímavé, že některé děti chodily do české školy ještě v roce 1938, kdy to již bezesporu byl i výraz občanského a politického postoje rodičů.

Světová hospodářská krize se projevila v pohraničí mnohem silnějšími důsledky než ve vnitrozemí. Počet nezaměstnaných závratně stoupl, množily se protestní akce a docházelo ke srážkám s četnictvem. Sociální i národnostní napětí vzrostlo po nástupu Hitlera k moci a během několika let ovládli henleinovci město i okres. Po Mnichovu se stal Sokolov součástí Říše. Ještě před zábořem museli své domovy opustit nejen Češi, ale i mnozí němečtí antifašisté. Emigrovali také téměř všichni sokolovští židé. Začala se psát nejmutnější kapitola dějin Sokolova ...

Pomník nad městem připomíná smrt více než 2 200 sovětských válečných zajatců, kteří

zemřeli v místním "lazaretě". V sousedství města, ve Svatavě, byl zřízen ženský koncentrační tábor, v němž byly ženy nelidsky týrány. Nelze ale nepřipomenout, že i v této hrůzné době bylo několik místních Němců tvrdě postiženo za pomoc zajatcům a vězňům.

Za II. světové války byl Sokolov dvakrát bombardován. První noční nálet v říjnu 1940 měl vyřadit z provozu sokolovskou chemičku, ale bomby dopadly na kopec s městským hřbitovem. Nálet 17. dubna 1945 zcela zničil na sedmdesát domů a počet lidských obětí je odhadován na více než osmdesát. Pro Sokolov skončila válka 7. května 1945, kdy bylo město a jeho okolí osvobozeno americkou armádou.

Problémy, které se musely bezprostředně po válce řešit, byly velmi složité. Neexistovala doprava, zásobování bylo rozvrácené, město bylo z 25 % zničené. Vedle místního obyvatelstva tu bylo kolem 5 tisíc německých uprchlíků z východních území zaniklé říše. Musela se zároveň obnovit tolik potřebná mírová výroba a zajistit těžba uhlí. Do Sokolova se začali vracet Češi, kteří tu žili před válkou, přijížděli sem emigranti z několika zemí Evropy i obyvatelé českého vnitrozemí, aby tu začal nový život. Do konce roku 1945 bylo v Sokolově uděleno 165 národních správ, začala fungovat doprava, obchody, bylo zahájeno české vyučování, byl obnoven provoz nemocnice, průmyslové podniky se vrátily k mírové výrobě atd.

Nejzávažnějším problémem poválečného vývoje v roce 1945 a 1946 byl i v Sokolově odsun německého obyvatelstva. Tehdejší kronikářka města odhaduje počet odsunutých Němců asi na 8 000. Rozbité město mělo před sebou nevalné perspektivy, neboť se zcela vážně uvažovalo, že již nebude obnoveno a ustoupí těžbě uhlí. K realizaci tohoto záměru však naštěstí nedošlo. V roce 1948 přestal Falknov i úředně existovat a na mapách se objevilo jméno Sokolov.

